

Б. П. КАРНАУХ

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права
№ 1 Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
Харків
karnaukh_bogdan@gmail.com

СУВОРА ДЕЛІКТНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті подано аналіз режиму суворої — тобто такої, що не залежить від вини — деліктної відповідальності. З'ясовується економічний зміст і розподільчі наслідки такої відповідальності. У підсумку зроблено висновок, що стимулюючий ефект суворої відповідальності не відрізняється від стимулюючого ефекту винної відповідальності; однак на відміну від винної відповідальності, сувора відповідальність виконує не лише превентивну функцію, але й забезпечує додатне значення суспільної користості.

Ключові слова: економічний аналіз права, деліктна відповідальність, сувора деліктна відповідальність, вина.

Постановка проблеми. Наразі на сучасному етапі розвитку правомислення принцип винної відповідальності, згідно з яким кожен має відповідати лише за шкоду, завдану з його вини, видається самоочевидною істиною справедливості. Та цього не скажеш про принцип суворої відповідальності¹, що постулює обов'язок компенсації незалежно від вини. Він далеко не самозрозумілий. Адже, якщо вина означає, що особа могла вчинити інакше, то відповідальність незалежно від вини — це відповідальність незалежно від того, чи була особа спроможною щось змінити, чи мала вона вибір. Цю проблему

¹ Відповідальність незалежно від вини називають також «суворою відповідальністю» (*strict liability*), або рідше — «абсолютною відповідальністю». Останній термін характерний, зокрема, для міжнародних конвенцій стосовно відповідальності за ядерну шкоду (див. далі). Прикметним є також положення ст. 72 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», де прямо зазначено, що абсолютною є відповідальність, яка «настає незалежно від встановлення вини». Тут і надалі ми використовуємо всі три терміни як рівнозначні.

досить конкретно означив Лон Фуллер (Lon Fuller): «Уважати людину відповідальною за обставини, у виникненні яких немає її вини, означає покласти на неї відповідальність за несподівані їй події. Коли закон спрямований на досягнення такої мети, він фактично переслідує людину за порушення наказу: “Це не повинно статися”, — виконати котрий їй несила» [1, с. 89–90]. У зв’язку з цим головне питання, що постає, — які ж виправдання знаходить собі принцип безвинної деліктної відповідальності в сучасному праві?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З погляду економічної теорії деліктну відповідальність досліджували Г. Келебресі (G. Calabresi), Дж. Колеман (J. Coleman), Р. Коуз (R. Coase), В. Ландес (W. M. Landes), Г. Мендлоу (G. Mendlow), Р. Познер (R. Posner), Г.-Б. Шафер (H.-B. Schäfer), А. Шоненбергер (A. Schönberger) та ін. Однак у вітчизняному науковому просторі економічний аналіз як альтернативна парадигма правових досліджень ще не дістав належного розвитку, через що вкрай запотребуваними видаються наукові розвідки, котрі б демонстрували потужний евристичний потенціал цього підходу.

Формулювання цілей. Мета цієї статті — з’ясувати економічний глузд і розподільчі наслідки режиму безвинної деліктної відповідальності. При цьому як типовий мається на увазі насамперед випадок завдання шкоди небезпечною виробничою діяльністю.

Виклад основного матеріалу. Цивільне право, у тій частині, в якій регулює майнові відносини, — становить юридичну форму *суспільного виробництва*, тобто економічних відносин щодо виробництва, розподілу, обміну й споживання суспільного продукту. Завдання цієї частини цивільного права — забезпечити, загарантувати юридичними засобами ефективність суспільного виробництва і зростання загального добробуту. Перший крок на цьому шляху — зменшення сумарного обсягу суспільних витрат. Саме в цьому, власне, і полягає економічний зміст цивільної відповідальності [2].

Уявімо на мить світ без цивільно-правової відповідальності. У такому світі збитки, заподіяні іншим діяльністю деякого A , не можуть бути перенесені на A , не можуть стати його власними збитками. Збитки завжди залишатимуться там, де вони виникли, — на потерпілих. Якщо ж збитки, які A заподіює іншим, ніколи не можуть стати його власними збитками, то A не має жодних спонук уникати заподіяння таких збитків, витрачаючи ресурси на застережні заходи. Як і будь-яка інша особа, керуючись своїм приватним інтересом, A має на меті мінімізацію лише своїх приватних витрат. Отже, у наведеній гіпотетичній ситуації витрати A на застережні заходи дорівнюватимуть нулю. Оскільки розмір витрат на застережні заходи і загальний розмір збитків — величини обернено пропорційні (що більше витрати на застережні

заходи, то менший розмір збитків, і навпаки), то загальний розмір збитків, як зауважують Г.-Б. Шафер і А. Шоненбергер, буде надзвичайно великим. Отже, — резюмують дослідники, — правило «безвідповідальності» очевидно не є суспільно оптимальним [3, с. 600].

Цивільно-правова відповідальність є тим механізмом, що дає змогу перенести збитки з балансу потерпілого на баланс того, хто їх створив. Інакше кажучи, цивільна відповідальність забезпечує інтерналізацію суб'єктом тих збитків, які він своєю діяльністю заподіює іншим. Тепер, коли збитки, які *A* заподіює іншим, *можуть* стати його власними збитками, *A* зацікавлений у тому, щоб таких збитків уникати, вдаючись задля цього до застережних заходів. Забезпечуючи інтерналізацію суб'єктом *A* збитків, які він завдає іншим, цивільна відповідальність таким чином створює для *A* стимул вживати *розумних* застережних заходів на попередження таких збитків. З точки зору теорії економічного аналізу, застережні заходи є розумними й розумно очікуваними, коли щодо них справджується нерівність Хенда (*Hand's formula*), тобто якщо вартість таких заходів є меншою від розміру потенційних збитків, помноженого на коефіцієнт імовірності їх настання. Як зауважив суддя Л. Хенд (Learned Hand) у справі *US v. Carroll Towing Co.* 159 F.2d 169 (2d. Cir. 1947), якщо позначити вартість застережних заходів через *P*, розмір збитків — *D*, а коефіцієнт імовірності того, що збитки виникнуть, — через *L*, отримаємо, що **особа вважається винуватою, якщо вона не вжила застережних заходів у ситуації, коли $P < D \cdot L$.**

Порівняймо тепер, як у цьому напрямі — стимулювання до вжиття розумних застережних заходів — працюють режим винної відповідальності та режим суворої відповідальності. Оскільки винуватість означає невжиття розумно очікуваних застережних заходів, то режим винної відповідальності — це режим, за якого заподіяч шкоди, вживши розумно очікуваних застережних заходів, уникає перенесення втрат потерпілого на себе. Припустімо, що *A* провадить діяльність, яка приносить йому прибуток у 100 грн. Проте ця діяльність вірогідно може заподіяти іншій особі, *B*, збитки в розмірі 90 грн. Для простоти припустимо, що імовірність заподіяння таких збитків дорівнює одиниці. Розумними за формулою Хенда в цій ситуації будуть лише такі застережні заходи, вартість яких менше ніж 90 грн. Нехай вартість необхідних і розумних застережних заходів становить 60 грн. Режим винної відповідальності означає, що, якщо *A* не вдасться до розумних застережних заходів (60 грн), втрати потерпілого (90 грн) будуть перенесені на нього. За таких умов будь-яка раціональна особа на місці *A*, маючи на меті мінімізувати свої приватні витрати, вдасться до розумних застережних заходів, щоб уникнути відповідальності, бо $60 < 90$. Отже, слід констатувати

ти, що режим винної відповідальності створює необхідний і достатній стимул для вжиття потенційним деліквентом розумних застережних заходів. Та це ще не все. Режим винної відповідальності створює такий же стимул і для потенційного потерпілого. У разі, коли потенційний деліквент вжив розумних застережних заходів, усі збитки, які можуть попри те виникнути в потерпілого, залишаться на потерпілому. Розуміючи це, а також те, що потенційний деліквент таки вдасться до застережних заходів (бо з його боку це було б розумно), потенційний потерпілий у свою чергу теж буде заінтересований вживати необхідної обачності. Маємо, отже, справу з рівновагою Неша (*Nash equilibrium*)¹.

На відміну від режиму винної відповідальності, за режиму суворої відповідальності заподіяч шкоди не може уникнути перенесення на нього втрат потерпілого, вдавшись до розумних застережних заходів. Незалежно від того, вдасться він до таких заходів чи ні, збитки потерпілого так чи інакше все одно будуть перенесені на нього. Тобто витратить A 60 грн на застережні заходи чи ні, збитки, заподіяні ним іншому, B , все одно стануть його власними збитками. Але якщо витративши 60 грн A може зменшити ймовірність заподіяння B певних збитків у розмірі 90 грн із одиниці до нуля, то з погляду A вигідніше-таки витратити 60 грн і попередити заподіяння збитків, а отже, і їх перенесення. Тобто режим суворої відповідальності, так само як і режим відповідальності винної, створює необхідний і достатній стимул для потенційного деліквента вживати розумних застережних заходів. І так само, як і за режиму винної відповідальності, потенційний деліквент вживатиме лише *розумних* застережних заходів. Бо якщо заподіяння деяких збитків у розмірі 90 грн можна уникнути, лише витративши 100 грн, то вигідніше взагалі не вдаватися до застережних заходів, а сплатити збитки в разі їх виникнення, оскільки $90 < 100$. Взагалі слід зауважити, що потенційний деліквент вживатиме завжди тільки вартісно-виправданих — розумних — застережних заходів незалежно від установленого режиму відповідальності. Що ж стосується потенційного потерпілого, то оскільки навіть сувора відповідальність не безмежна, і збитки можуть повністю або частково залишитися на потерпілому в разі його умислу або грубої необережності (ст. 1193 ЦК України) — потерпілий також має стимул бути розумно обачним.

¹ Рівновага Неша (*Nash equilibrium*) — поняття з теорії ігор, назване на честь Джона Форбса Неша (John Forbes Nash). Рівновага Неша у некооперативній грі має місце, коли жоден із учасників не може збільшити свій виграш, змінивши тільки власну стратегію, якщо всі інші гравці своїх стратегій не змінять. Стратегія кожного гравця буде оптимальною лише за умови оптимальності стратегій решти гравців [4, с. 62–65].

Разом із тим відмінність між зазначеними режимами все ж таки є, і вона полягає в такому. Витративши 60 грн на розумні застережні заходи, потенційний деліквент за режиму винної відповідальності купує собі імунітет від перенесення на нього *будь-яких* втрат потерпілого: як передбачуваних, розміром 90 грн, так і всіх інших, які попри вжиття застережних заходів можуть виникнути. Натомість за режиму суворої відповідальності, витративши 60 грн на розумні застережні заходи, потенційний деліквент уникає перенесення на нього лише *відвернених цими заходами* збитків потерпілого; тоді як усі інші збитки, котрі можуть виникнути попри вжиття застережних заходів, будуть перенесені на деліквента. Як зауважується теоретиками економічного аналізу, різниця між винною та суворою відповідальністю не в тому, як вони стимулюють до вжиття розумних застережних заходів (як показано вище, з цією функцією обидва режими справляються однаково успішно), а в тому, що ці режими мають *різні розподільчі наслідки* [3, с. 604; 5]. «Принцип суворої відповідальності збільшує витрати на діяльність, яку провадить відповідач, порівняно з тими, які були б за режиму винної відповідальності. Принцип винної відповідальності збільшує витрати на діяльність, яку провадить позивач, порівняно з тими, які були б за режиму відповідальності суворою» [5].

Таким чином, і режим винної відповідальності, і режим суворої відповідальності однаково добре стимулюють потенційного деліквента до вжиття всіх вартісно-виправданих застережних заходів, і в такий спосіб забезпечують мінімізацію сумарного обсягу втрат від фактів порушення суб'єктивних цивільних прав.

Однак мінімізація витрат хоча й *сприяє* ефективності суспільного виробництва, але не *гарантує* її, бо саме лише зменшення витрат ще не означає загального додатного значення суспільної корисності. Суспільна корисність певної діяльності дорівнює різниці між позитивним результатом, який ця діяльність створює, та сукупним обсягом витрат на цю діяльність. Будь-яка мінімізація від'ємника ще не означає того, що різниця буде додатною.

Отже, другий крок щодо оптимізації суспільного виробництва — це забезпечення додатного значення суспільної корисності. І саме в цьому аспекті винна й суворая відповідальність докорінно різняться.

Від того, який режим відповідальності встановлено щодо певного виду діяльності, залежить вартість цієї діяльності — розмір передбачуваних витрат на її провадження. Очевидно, за режиму суворої відповідальності обсяг витрат на певну діяльність вищий. Кожен розсудливий учасник ринку, перш ніж розпочати те чи інше виробництво, підраховує свої майбутні витрати й доходи, і лише так приймає рішення про те, чи варто взагалі займатися таким виробництвом, і в якому обсязі. Коли так, і від режиму відповідальності залежить розмір витрат на певну діяльність, то це означає, що той чи інший режим

відповідальності впливає не лише на рішення про вжиття/невжиття й обсяг застережних заходів, але й на рішення про те, чи доцільно взагалі провадити таку діяльність, і якщо так, то в якому обсязі.

І ось тут постає проблема забезпечення додатної суспільної корисності. Загальна суспільна корисність від певної діяльності (і небезпечної — особливо) має бути додатною [3, с. 602; 6]. Цивільне право повинно спонукати учасників суспільного виробництва до прийняття рішень, оптимальних з точки зору суспільства в цілому. «Правила відповідальності, — зазначають В. Ландес і Р. Познер, — можуть бути потрактовані як юридична спроба створити для сторін стимули досягати суспільно ефективних результатів» [7, с. 6].

З'ясуємо, отже, чи забезпечує той чи інший режим відповідальності додатне значення суспільної корисності. Для цього повернімося до вищенаведеної моделі з громадянином A . Її слід дещо доповнити. Отож, A , як і раніше, провадить діяльність, яка приносить йому прибуток у 100 грн ($u = 100$). Ця діяльність вірогідно (з імовірністю 1) заподіє іншому, B , передбачувані збитки в розмірі 90 грн ($d_f = 90$). Заподіяння таких збитків A може уникнути, якщо вдасться до розумних застережних заходів вартістю 60 грн ($p = 60$). Але тепер зауважимо, що існує також імовірність заподіяння інших, непередбачуваних збитків (d_n), які не можуть бути відвернені шляхом вжиття розумних застережних заходів. Розмір таких непередбачуваних збитків становить, скажімо, 50 грн ($d_n = 50$).

Винна відповідальність. За режиму винної відповідальності, якщо A не вдасться до розумних застережних заходів (60 грн), то втрати потерпілого, B , (90 грн) будуть перенесені на нього. Оскільки $60 < 90$, A , бажаючи мінімізувати обсяг своїх приватних витрат, вирішує вдатися до розумних застережних заходів. Уживши таких заходів, A відвертає настання передбачуваних збитків (90 грн). Непередбачувані збитки, які не могли бути відвернені шляхом вжиття розумних застережних заходів (50 грн), за режиму винної відповідальності залишаються на потерпілому. Таким чином, за режиму винної відповідальності загальний обсяг *приватних* витрат заподіяча шкоди, A , на діяльність, яку він провадить, дорівнює вартості застережних заходів (p). Отже, **приватна корисність** діяльності для заподіяча, який таку діяльність провадить, дорівнює

$$u - p. \quad (1)$$

У нашій моделі це $100 - 60 = 40$ (грн). Тобто за таких умов, як закладені в наведеній моделі, діяльність залишається вигідною для того, хто її провадить, навіть з урахуванням витрат на застережні заходи. Це означає, що з точки зору A такою діяльністю займатися доцільно, і A буде нею займатися.

Однак нескладно помітити, що з точки зору суспільства в цілому діяльність A є шкідливою, оскільки загальний обсяг *суспільних* витрат на цю діяльність дорівнює *сумі* витрат на застережні заходи *та* розміру невідвернених цими заходами збитків $(p + d_n)$. У нашій моделі це $60 + 50 = 110$ (грн). Загальна **суспільна корисність** діяльності становить

$$u - (p + d_n). \quad (2)$$

У нашій моделі загальна суспільна корисність діяльності заподіювача має від'ємне значення: $100 - (60 + 50) = -10$ (грн). Звідси випливає, що за режиму винної відповідальності певна виробнича діяльність може бути вигідною для того, хто її провадить, неважаючи на те, що з точки зору суспільства в цілому ця діяльність — шкідлива.

Такий результат пов'язаний з тим, що той, хто провадить певну виробничу діяльність, не інтерналізує *всього* обсягу суспільних витрат на неї. За режиму винної відповідальності, той, хто провадить певну діяльність, уникає перенесення на нього збитків, що їх не можна було відвернути розумними застережними заходами. Мовою економіки збитки, не відвернені розумними застережними заходами, — це негативні екстерналії¹ виробничої діяльності. Неврахування негативних екстерналій у вартість виробництва тим, хто його здійснює, призводить до надвиробництва. Із тих видів діяльності, котрі створюють негативні екстерналії, видатний англійський економіст Артур Сесіль Пігу (Arthur Cecil Pigou) запропонував стягувати особливий податок — аби в такий спосіб, шляхом перенесення суспільних витрат у внутрішні затрати підприємства, подолати проблему надвиробництва й забезпечити відновлення ефективності [10, с. 149–179; 11].

Суворі відповідальність. За режиму суворі відповідальності A вживає розумних застережних заходів, аби відвернути передбачувані збитки, оскільки $60 < 90$. Проте непередбачувані збитки, що не могли бути відвернені в такий спосіб, будуть все одно перенесені на A . Тож сукупний обсяг *приватних* витрат заподіяча шкоди, A , на діяльність, яку він провадить, складе: вартість застережних заходів плюс розмір невідвернених цими заходами збитків $(p + d_n)$, що точнісінько дорівнює сукупному обсягові *суспільних* витрат на цю діяльність. Режим суворі відповідальності зрівнює сукупні суспільні й сукупні приватні витрати на певну діяльність. Відповідно за режиму суворі відповідальності збігаються також і функції приватної та суспільної корисності, оскільки приватна корисність діяльності для того, хто її провадить, дорівнює $u - (p + d_n)$.

¹ Негативні екстерналії — це шкідливі побічні наслідки виробництва; витрати, які виробництво покладає на третіх осіб без їхньої згоди і які не враховуються виробником у вартість продукту; наприклад, забруднення довкілля [8; 9]. У науковий обіг термін уведено А. С. Пігу в 1920 р.

Це означає, що за режиму суворої відповідальності певна виробнича діяльність може бути вигідною для того, хто її провадить, лише за умови, що загальна суспільна корисність такого виробництва має додатне значення. Тож, коли за умов, як у нашій моделі, щодо діяльності *A* було би встановлено режим суворої відповідальності, провадити таку діяльність було б невигідно, й *A* нею б не займався. Такий результат пов'язаний з тим, що за режиму суворої відповідальності той, хто провадить певну виробничу діяльність, інтерналізує увесь обсяг суспільних витрат на неї.

Наведені мікроекономічні моделі доводять, що кращим виправданням принципу суворої відповідальності, з точки зору економічної теорії, служить необхідність інтерналізації суспільних витрат; однак вони не вирішують головної проблеми, яка, як слушно зазначає Л. Фуллер, полягає в тому, аби з максимальною точністю визначити ті види діяльності, стосовно яких допустимо застосовувати режим суворої відповідальності [1, с. 75].

У цьому контексті режим суворої відповідальності вельми схожий на податок А. С. Пігу (*Pigouvian tax*), оскільки і мета (забезпечити додатне значення суспільної корисності), і спосіб її досягнення (шляхом інтерналізації суспільних витрат) в обох механізмах збігаються. Різниця хіба в тому, що податок сплачується періодично, а компенсація — за фактом виникнення збитків¹.

Висновки. Проведений економічний аналіз показує, як працюють два режими відповідальності, якими є економічні наслідки їх застосування з точки зору забезпечення ефективності суспільного виробництва. Слід погодитися з теоретиками економічного аналізу права: як винна, так і сувора відповідальність створюють необхідний і достатній стимул для вжиття розумних застережних заходів, проте сувора відповідальність, на відміну від винної, окрім того гарантує, що загальна суспільна корисність впроваджуваної діяльності матиме додатне значення [3, с. 603, 606, 612, 614].

Але питання про те, в яких випадках той, хто провадить певну діяльність, має нести весь обсяг витрат на неї, а в яких — допустимо перекласти частину витрат на суспільство, — питання не тільки і не стільки економіки, скільки вже політики права. Єдине, що можна сказати напевне, — що підлягати режимові суворої відповідальності мають насамперед небезпечні виробництва, аби уникнути ситуації, коли б небезпечне виробництво в остаточному підсумку завдавало більше шкоди, аніж приносило користі.

¹ Податковий механізм і деліктна відповідальність в економічній теорії розглядаються як два альтернативних способи забезпечити інтерналізацію суспільних витрат. Однак питання про те, який спосіб ефективніший, — залишається предметом дискусій [12; 13]. Серед недоліків цивільно-правового механізму — той факт, що не всі потерпілі звертаються до суду. Звідси може виникнути різниця між обсягом дійсно завданих збитків і обсягом збитків відшкодованих. За наявності такої похибки (якщо її не скомпенсувати) заподіяч шкоди інтерналізуватиме суспільні витрати не в повному обсязі, як це вимагається для забезпечення ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фуллер Л. Л. Мораль права / Лон Л. Фуллер ; [пер. с англ. Т. Даниловой] ; под ред. А. Куряева. – М. : ИРИСЭН, 2007. – 308 с.
2. Карнаух Б. П. Цивільно-правова відповідальність: нарис економічного аналізу / Б. П. Карнаух // Вісн. Акад. прав. наук України : зб. наук. пр. / редкол.: В. Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 2014. – № 2 (77). – С. 101–110.
3. Schäfer H.-B. Strict Liability versus Negligence [Електронний ресурс] / H.-B. Schäfer, A. Schönenberger // Encyclopedia of law and economics. – Режим доступу: <http://encyclo.findlaw.com/3100book.pdf>.
4. Leyton-Brown K. Multiagent Systems: Algorithmic, Game-Theoretic, and Logical Foundations [Електронний ресурс] / Kevin Leyton-Brown, Yoav Shoham. – Режим доступу: <http://www.masfoundations.org/mas.pdf>.
5. Coleman J. Theories of Tort Law [Електронний ресурс] / J. Coleman, G. Mendlow // Stanford encyclopedia of philosophy. – Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/tort-theories/>.
6. Finsinger J. The Double Liability Rule / Jörg Finsinger, Mark V. Pauly // Geneva Papers on Risk and Insurance. – 1990. – Vol. 15. – No. 2. – P. 159–169.
7. Landes W. M. The Economic Structure of Tort Law / William M. Landes, Richard A. Posner. – Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1987. – 330 p.
8. Bishop M. Economics A-Z terms beginning with E; externality [Електронний ресурс] / Matthew Bishop // The Economist. – Режим доступу: <http://www.economist.com/economics-a-to-z/e#node-21529743>.
9. Caplan B. Externalities [Електронний ресурс] / Bryan Caplan // The Concise Encyclopedia of Economics. – Режим доступу: <http://www.econlib.org/library/Enc/Externalities.html>.
10. Pigou A. C. The Economics of Welfare / Arthur Cecil Pigou. – London : Macmillan and Co. Ltd., 1920. – 926 p.
11. Baumol W. J. On Taxation and the Control of Externalities / William J. Baumol // The American Economic Review. – 1972. – Vol. 62. – No. 3. – P. 307–322.
12. Brian Simpson A. W. «Coase v. Pigou» Reexamined / A. W. Brian Simpson // The Journal of Legal Studies. – 1996. – Vol. 25. – No. 1. – P. 53–97.
13. Coase R. H. The Problem of Social Cost / Ronald Harry Coase // Journal of Law and Economics. – 1960. – Vol. 3. – P. 1–44.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2015.

Рецензент — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України В. Л. Яроцький, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна.

Reviewer — Jarocki V. L., doctor of legal Sciences, Professor, member-correspondent of national Academy of Law of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine.

Б. П. КАРНАУХ

кандидат юридических наук, ассистент кафедры гражданского права № 1 Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

СТРОГАЯ ДЕЛИКТНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

В статье представлен анализ режима строгой — т. е. не зависящей от вины — деликтной ответственности. Определяется экономическое содержание и распределительные последствия такого рода ответственности. В итоге делается вывод о том, что стимулирующий эффект строгой ответственности не отличается от аналогичного эффекта виновной ответственности; вместе с тем в отличие от виновной, строгая ответственность выполняет не только превентивную функцию, но и обеспечивает положительное значение общественной полезности.

Ключевые слова: экономический анализ права, деликтная ответственность, строгая деликтная ответственность, вина.

B. P. KARNAUKH

candidate of juridical sciences, assistant at Department of Civil Law No. 1, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

STRICT TORT LIABILITY: ECONOMIC ANALYSIS

Problem setting. It seems self-evident that everyone should be obliged to pay for losses he caused to another only if he is at fault. On the contrary it is rather difficult to justify the rule of strict liability from the standpoint of common-sense fairness. The justification for strict liability demands much more sophisticated inquiry into the subject matter. Helpful guidance to resolve the problem is provided by law and economics.

Recent research and publications analysis. Different regimes of tort liability, and in particular the regime of strict tort liability, were studied by law and economics scholars, such as G. Calabresi, J. Coleman, R. Coase, W. M. Landes, G. Mendlow, R. Posner, H.-B. Schäfer, A. Schönenberger and others. Unfortunately in Ukrainian law science the law and economics has not developed yet. And that is why studies which demonstrate heuristical potential of law and economics approach are in need.

Paper objective. The main objective of the paper is to find out an economic sense of strict tort liability by comparing its distributional effects with distributional effects of fault-based liability.

Paper main body. Both strict and fault-based tort liability should be seen from the two points of view: a) regarding their preventive effect that is how the each regime stimulates potential defendants to take reasonable precautions; b) regarding allocative effects of each regime that is how the application of each regime influences the allocation of welfare in society. Economic analysis proves that from the first point of view both regimes have

similar effect: both of them induce potential defendants to take all reasonable precautions to prevent damage. However the two regimes differ in their allocative consequences. Thus the regime of strict liability makes the defendants activity more expensive; whereas fault-based liability makes the plaintiffs activity more expensive. In other words, damage caused to others by the activity of someone without his fault turns out to be the negative externality of such an activity providing that fault-based liability is the case.

Conclusions of the research. Both strict and fault-based tort liability have similar preventive effect: both of them induce potential defendants to take reasonable, i.e. cost-justified, precautions to prevent causing damage to others. At the same time, only strict liability, but not the fault-based, ensures that the agent of some activity will internalize all the costs the activity entails for society. That is why only strict liability makes the private cost of providing some activity to be equal to the social cost of providing it.

Short Abstract to an article

Abstract. The paper represents analysis of strict tort liability i.e. tort liability which is independent of fault. The economic ratio and allocative effects of such a regime are examined. As a conclusion it is stated that preventive effect of strict liability does not differ from the same effect of fault-based liability; but, unlike the fault-based liability, regime of strict tort liability not only induces to take reasonable precautions, but also ensures that social utility of the activity will be positive.

Key words: law and economics, tort liability, strict tort liability, fault.